

ПІЛЬКЕВИЧ А. М.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

НАЦІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА ІСПАНСЬКОГО ГУМОРУ

У статті йдеться про етноспецифіку іспанського гумору в текстах національних анекдотів, звертається особлива увага на функціонування гумору у суспільстві, а також на тематику іспанських анекдотів та використання в них національних стереотипів.

Ключові слова: гумор, анекдот, культура, етнічний стереотип.

В статье идет речь об этноспецифике испанского юмора в текстах испанских анекдотов, обращается особое внимание на функционирование юмора в обществе, тематику испанских анекдотов и использование в них национальных стереотипов.

Ключевые слова: юмор, анекдот, культура, этнический стереотип.

The article deals with the ethnospecificity of Spanish humor in national jokes, paying special attention to the functions of humor in the society, main topics of Spanish jokes and the use of national stereotypes.

Key words: humor, joke, culture, national stereotype.

Гумор віддзеркалює поведінку людини і є невід'ємною частиною спілкування кожного народу. Дослідження національної специфіки гумору дає нам змогу глибоко проникнути у культурну реальність кожного народу, розкрити приховані смисли його ментальності та виявити автентичність цього народу.

Гумор є явищем інтернаціональним і водночас глибоко культурно детермінованим. Загальні закони гумористичної картини світу різних народів виявляють себе у конкретних формах, позначених особливостями менталітету, культурних традицій, соціальних, політичних та економічних умов життя окремого народу. Гумор є однією з давніх високорозвинених форм суспільної свідомості. Дослідження національної специфіки гумору кожного народу, зокрема іспанського, є завданням невимовно важливим і становить **актуальність теми нашого дослідження.**

Мета статті полягає в тому, щоб показати, як гумор відображає багатство накопиченого століттями досвіду і світогляду іспанського народу.

Об'єктом дослідження обрано іспанські національні анекдоти.

Предмет вивчення становлять лінгвокультурні особливості та національна специфіка гумору в іспанських анекдотах.

Матеріалом дослідження слугували тексти іспанських анекдотів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що на широкому тлі текстів іспанських анекдотів було виявлено культурні і психологічні особливості іспанського гумору.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогодні сутність гумору виступає об'єктом багатьох вітчизняних та зарубіжних досліджень, вивчається природа та психологія гумору, мовні засоби реалізації гумору та гумористичні жанри літератури [1; 4–9].

Як складне поліфункціональне та полісемантичне явище гумор потребує вивчення з різних точок зору. Особливо важливим для сучасної антропоцентричної парадигми мовознавства є дослідження гумору як специфічного елементу національної культури.

Гумор не існує поза межами суспільства. Серед основних функцій, які виконує гумор, можна зазначити:

1. Захист від страху та тривоги. Обігруючи ситуацію за допомогою гумору, ми починаємо певним чином її контролювати і сприймаємо як менш небезпечну. Комічне пробуджує в нас почуття власної гідності, таким чином, демонструючи іронічне ставлення до будь-якої ситуації, людина підкреслює власну силу та невразливість [1].

2. Гумор як інтелектуальна гра звільняє розум від влади раціонального мислення, дозволяє нам вийти за межі реальності та отримати задоволення від власної креативності та винахідливості.

3. Як засіб послаблення соціальних табу, жарти є протестом проти авторитету зовнішніх обставин, визволенням з-під їх гніту.

4. Гумор виступає формою критицизму. Висміюючи соціальні та політичні інститути, гумор забезпечує задоволення шляхом непрямого вираження агресії на адресу явищ, які викликають у нас відчуття небезпеки [2: 274].

5. Гумор є однією з основ соціальної згуртованості, своєрідною внутрішньою мовою спілкування консолідованої групи.

Таким чином, можна помітити, що за своєю сутністю гумор є способом адаптації людини до дійсності, захисна характеристика людської психіки. На думку М. Бахтіна, гумористичні тексти є карнавальним перевертанням норм і цінностей, прийнятих у певному етносі [3]. Американський філософ Саймон Крічлі зазначає, що гумор є лінгвістичним механізмом національного самозахисту, адже через неможливість адекватного перекладу гумору іншими мовами, нація відчуває себе автентичною та іноді навіть кращою за інші. Лінгвокультурологічні особливості гумористичного дискурсу визначаються особливостями побуту та світосприйняття різних національних груп [4:16].

Особливий інтерес для дослідження іспанського національного

гумору становить такий гумористичний жанр, як анекдот. Адже саме в анекдотах найбільш явно виражені норми поведінки, стереотипи соціальної взаємодії людей у конкретних ситуаціях спілкування. Жанр анекдоту спирається на фольклорну традицію, вбирає в себе елементи народної казки та міфу, і саме тому яскраво відтворює всі складові духовного буття народу.

На думку нідерландського соціолога Герта Хофстеде, національні анекдоти є віддзеркаленням менталітету кожного народу [5]. Культура впливає на стиль та зміст анекдоту. Анекдоти створюються на теми, що є характерними для сучасної реальності даної культури. Так, частотними темами для сучасного іспанського анекдоту є економічна криза, роль монархії у суспільстві, безробіття, демократія, релігія, соціальна несправедливість:

El presidente del gobierno da un discurso en motivo de la crisis:

¡Ciudadanos! Tengo una buena y una mala noticia.

La buena es que nuestra deuda ha desaparecido, todos los gobiernos extranjeros nos han perdonado hasta el último euro.

La mala es que tenemos 48 horas para abandonar el país [10].

Характерною рисою менталітету іспанців є їх вітальність, любов до життя. Іспанці схильні вважати, що на нашу долю впливаємо не ми самі, а певна вища сила, що керує нашим життям. Саме тому іспанці схильні радіти сьогоднішньому дню у всіх його проявах. Національний гумор пронизує всі сфери життя іспанців, навіть найбільш чіткі його аспекти.

Культура, в якій було створено анекдот, впливає на комунікативне вживання даного анекдоту. У колективістських культурах анекдоти зазвичай вживаються у їх первинному контексті і, таким чином, майже не сприймаються поза комунікативними умовами, в яких виникають. Іспанська культура, за класифікацією Г. Хофстеде, є індивідуалістською, а тому ми можемо стверджувати, що іспанські анекдоти існують і вживаються як у первинному контексті, так і в інших сферах спілкування [5].

Часто джерелом гумору стає зневажливе ставлення іспанців до небезпеки. Персонажі іспанського анекдоту нерідко висміюють своє жалюгідне, нікчемне становище, викликане волею долі:

Estos son dos amigos que se encuentran y uno le dice al otro: – ¿Y a tí cómo te va con todo lo que está pasando con la crisis? – La verdad es que ahora más que nunca duermo como un bebé. – ¿En serio?, me dejas sorprendido. – Si...me despierto cada tres horas llorando [10].

Оскільки іспанська культура є маскуліною та патріархальною, вона тяжіє до зображення в текстах анекдотів чіткого розмежування гендерних ролей, чоловічі та жіночі персонажі своєю поведінкою максимально відповідають стереотипам та очікуванням. Досить часто тематикою іспанських анекдотів є висміювання нижчого соціального статусу жінки:

Un hombre y una mujer chocan en una esquina, el hombre pasó en rojo y la chica en verde. ¿Quién tuvo la culpa? La mujer, porque eran las 12 del mediodía y tenía que estar cocinando [11].

Саме тому широкого поширення набувають теми сексу та насилля, важливості грошей, політики, влади:

Un hombre va al psicólogo y le dice: – Mire doctor, estoy enamorado de una chica de 20, pero yo tengo 60... ¿Usted cree que si le digo que tengo 50 querrá algo conmigo? – ¿Tiene usted dinero? – Si, algo tengo ahorrado... – Entonces no se preocupe, está todo resuelto! – ¿Le digo entonces que tengo 50? – No, ¡dígame que tiene 80! [11].

Однією з головних функцій національно анекдоту є ствердження власної гідності та переваг над іншими народами, а також звільнення від недоліків за допомогою гумору [6:41]. Через етнічний анекдот ми протиставляємо себе іншим народам та самоідентифікуємося.

В цьому контексті досить важливим є дослідження національних стереотипів в іспанських анекдотах. Дослідники визначають етностереотип як узагальнене уявлення про представників іншого або власного етносу. Емоційно-оцінні за своєю сутністю, стереотипи характеризують і етносоціально, і об'єкт оцінки. Гумор етнічних анекдотів розкриває різноманітні риси національної та культурної специфіки (риса характеру, акцент, жестикуляцію, зовнішній вигляд тощо).

Дослідники, які вивчали національно-психологічні особливості іспанців, відзначають такі риси їх характеру як життєрадісність, чемність, гостинність, ввічливість, здоровий глузд, ясный розум, легкість спілкування, почуття власної гідності, а також індивідуалізм, лінощі, непунктуальність [8:13].

Створюючи анекдоти про самих себе, іспанці розкривають образ свого народу в комічному світлі. Як правило, кожен народ усвідомлює свої недоліки і свої позитивні риси. Висміювання власних негативних якостей допомагає пом'якшити негативне враження, яке може скластися в інших народів про іспанців.

Серед анекдотів про самих іспанців є досить велика кількість

анекдотів про такі негативні якості іспанського характеру, як жадібність:

Este era un hombre que todos los años le rezaba a Dios antes del sorteo de Navidad. Como nunca ganaba, el seguía rezándole a Dios y así continuó durante muchos años. Un año, estando Dios cansado de que fuera a rezarle sin solución, se le apareció y le dijo:

– Hijo, yo te haría ganar la lotería, ¡Pero primero compra un condenado décimo! [10].

безвідповідальність:

Era tan irresponsable pero tan irresponsable que ni los años cumplía [12].

та лінощі:

En el pueblo había un hombre muy perezoso y sus vecinos ya se habían cansado de él y decidieron sepultarlo como si hubiera muerto. El mas rico del lugar se conmovió tanto que detuvo el cortejo fúnebre y dijo: –¡Cómo es posible que le hagan eso a una persona por el solo hecho de que no quiera trabajar! Yo estoy dispuesto a regalarle algunas toneladas de maíz para que tenga de que vivir. Se levanta el perezoso del ataúd y pregunta: –¿Ya está desgranado el maíz ?

Contesta el rico: – no, todavía está en la mazorca.

Y acostándose de nuevo en el ataúd dijo: –¡Continuemos al panteón! [12].

Таким чином, висміювання власних вад стверджує справжні ціннісні орієнтири іспанського етносу і переконує інші народи в тому, що не всі іспанці мають лише негативні риси характеру.

Опозиція “свого” і “чужого” є одною із центральних у кожній культурі. Ця опозиція істотно впливає на дії, поведінку людини, політичне життя народів, культуру. Її психологічним підґрунтям є аксіологічне протиставлення в архаїчній свідомості свого як позитивного, безпечного, чужому як негативному, небезпечному, невідомому, усунутому з життя людини до потойбічного простору [2:78]. На основі даної опозиції іспанці створюють анекдоти з гетеростереотипами, описуючи в них національності різних автономій Іспанії та національності інших держав.

Незважаючи на сучасні процеси глобалізації та змішування культур, іспанці продовжують культивувати розбіжності між національними етносами, що знаходить своє відображення в анекдотах. Мешканці різних автономій постають перед нами довершеними образами, наділеними особливими рисами характеру, зовнішністю, одягом.

Так, мешканці андалусійського міста Лепе часто виступають об’єктом глузування. Виставляючи *leperos* дурнями, мешканці інших автономій

вивищують себе і надають собі більшої ваги у суспільстві:

¿Por qué los de lepe nunca entra en la cocina? Porque hay un cartel que dice sal [10].

Наполегливість та підприємливість мешканців Каталонії перетворюється в текстах анекдотів на жадібність:

– *¿Cómo meterías a 40 catalanes en un coche? – Tirando una moneda dentro. – Y ¿Cómo los sacarías? Diciéndoles que es un taxi* [11].

Мешканці Країни Басків висміюються за свою зверхність та хвастильність:

– *Hola, buenas, ¿me da un mapamundi de Bilbao?*

– *¿Margen derecha o margen izquierda?* [10].

Часто в анекдотах пародіюються особливості вимови різних етнічностей [7]. Так, досить розповсюдженим є пародіювання побіжної вимови андалусійців:

Dos sevillanas que se encuentra en una esquina del barrio de la Cruz y una le dice a la otra:

– *Po¿zabe que m'eshao novio?*

– *¿Ah, zī? ¿Y cómo e?*

– *Po mira, e otorrinolaringólogo.*

– *¡Ozu! ¡vajco como er mio!* [12].

Оскільки Іспанія є країною багатоетнічною, кількість анекдотів, побудованих на “сусідському етностереотипі” (образі сусідської етнічної групи, спонтанно створеному національними громадами для використання у побутовій практиці) є досить значною [8: 113].

Не секрет, що вивчення іноземних мов є не дуже популярним серед більшості іспанців. Цей стереотип підкріплюється етнічними анекдотами із мовною формулою “*¿Cómo se dice ... en?*”:

¿Cómo se dice va a llover en árabe? No vamo amoja [10].

¿Cómo se dice piloto en japonés? Polpoco memato [10].

¿Cómo se dice trueno en alemán? Nubescrujen [10].

Залучаючи мовну гру та висміюючи вимову іноземців, іспанці демонструють свою перевагу над іншими народами та зберігають власну ідентичність, адже основною причиною вироблення стереотипів є саме захист групових цінностей та ствердження несхожості, специфічності свого етносу:

En un barco viaja un español y un inglés. El inglés se cae al agua y grita:

– *¡Help! ¡Help! ¡Help!*

– *Gel no tengo, pero si quieres champú* [12].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, лінгвокультурні особливості гумористичного дискурсу визначаються особливостями побуту та світосприйняття різних національних груп. Як культурний концепт, гумор має ціннісні характеристики, тобто пов'язаний із ключовими життєвими орієнтирами. Гумор є одним із найзручніших способів адаптації людини до мінливих обставин, це реакція на несподіваний розвиток подій, у певній мірі примирення з дійсністю. У таких текстах як анекдот найбільш явно виражені норми поведінки, тобто значимі стереотипи соціальної взаємодії людей у конкретних ситуаціях спілкування. Етнокультурна специфіка іспанського гумору відтворюється у його тематиці, що відповідає сучасній соціальній реальності (економічна криза, роль монархії у суспільстві, безробіття, демократія, релігія, соціальна несправедливість). Характерним є чітке розподілення гендерних ролей, цікавість до тем насилля, влади, грошей. Одним із джерел іспанського гумору є також зневага до небезпеки, захоплення смертю. Важливе значення в іспанській лінгвокультурі мають анекдоти з етностереотипами, націлені на захист групових цінностей та культивування етнічних розбіжностей. Національна специфіка іспанського гумору є досить перспективною темою для подальших досліджень, адже саме дізнаючись, як духовні складові буття народу віднаходять себе у його мові, ми здатні подолати деструктивні впливи глобалізації і пронести самотність цього народу протягом віків.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Фрейд З.* Остроумие и его отношение к бессознательному / Зигмунд Фрейд // Психология бессознательного. – М.: Просвещение, 1989. – С. 170–210. 2. *Гидденс Э.* Социология/ Энтони Гидденс. – М.: Едиториал УРЭС, 2005. – 635 с. 3. *Бахтин М. М.* Творчество Франсуа Рабле и народная культура Средневековья и Ренессанса / Михаил Михайлович Бахтин. – М.: Художественная литература, 1990. – 543 с. 4. *Critchley S.* On humor / Simon Critchley. – Ed. Routledge, 2002. – 144 p. 5. *Hofstede G.* Humour across cultures: an appetizer [Електронний ресурс] / Gert Jan Hofstede. – Режим доступу : http://www.dialogin.com/fileadmin/Files/User_uploads/Humour.pdf 6. *Кулинич М. А.* Лінгвокультурологія юмора (на матеріалі англійською мовою) / М. А. Кулинич. – Самара: Изд-во СамГПУ, 2005. – 180 с. 7. *Attardo S.* Linguistic Theories of Humor / Salvatore Attardo. – Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 1994. – 246 p. 8. *Gurrillo L.* La lingüística del humor en español / Leonor Ruíz Gurillo. – Madrid: Arco Libros, 2012. – 168 p. 9. *Борев Ю. Б.* Комическое или о том, как смех казнит несовершенство мира, очищает и обновляет человека и утверждает радость бытия / Юрий Борисович Боров. – М.: Искусство, 1970. – 272 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

10. *Chistes españoles* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eurorestes.com/chistes/chistes-espanoles.htm> 11. *Chistes de españoles* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.1000chistes.com/chistes/espanoles> 11. *Chistes de humor en español* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bepop.com.ar/humor/>